

Autor:

mgr Katarzyna Łapińska

Afiliacja: Wydział Prawa Uniwersytetu w Białymstoku
Katedra Postępowania Karnego

**Modele postępowania odwoławczego a zasada rozstrzygnięcia sprawy w rozsądnym terminie
(*in reasonable time*) jako element rzetelnego postępowania¹**

Głównym celem niniejszego artykułu jest przeanalizowanie problematyki rzetelności polskiego modelu postępowania odwoławczego w kontekście zasady rozstrzygnięcia sprawy w rozsądnym terminie w oparciu o badania przeprowadzone w ramach realizowanego przez Katedrę Postępowania Karnego Wydziału Prawa Uniwersytetu w Białymstoku projektu badawczego²: „Czy polski model postępowania odwoławczego w sprawach karnych jest rzetelny?”. W ramach projektu autorzy dokonali badań aktowych na łącznej próbie ok. 600 akt sądowych, wybranych z trzech apelacji: białostockiej, łódzkiej i warszawskiej. Poddane analizie sprawy podzielono na te, które podlegały reżimowi sprzed zmian wprowadzonych ustawą z dnia 11 marca 2016 r. o zmianie ustawy - Kodeks postępowania karnego oraz niektórych innych ustaw oraz po jej wejściu w życie 15 kwietnia 2016 r. tj. na sprawy, gdzie wyrok sądu apelacyjnego zapadł przed 15 kwietnia 2016 r. (tzw. "stary" model postępowania odwoławczego) oraz sprawy, gdzie wyrok sądu apelacyjnego zapadł 15 kwietnia 2016 r. albo później (tzw. "nowy" model postępowania odwoławczego). Taki sposób opracowania danych zgromadzonych w ankietach został oparty między innymi na wnioskach płynących z uchwały składu 7 sędziów Sądu Najwyższego z dnia 29 XI 2016 r., sygn. I KZP 10/16. W związku bowiem z rozbieżnościami w wykładni prawa w zakresie tego „czy w sprawach prowadzonych po dniu 14 kwietnia 2016 r., w których akt oskarżenia, wniosek o wydanie wyroku skazującego, wniosek o warunkowe umorzenie postępowania lub wniosek o umorzenie postępowania przygotowawczego i orzeczenie środka zabezpieczającego skierowano do sądu przed dniem 1 lipca 2015 r., zastosowanie znajdą przepisy regulujące przebieg postępowania karnego określone przez regułę intertemporalną wyrażoną w art. 25 ust. 1 ustawy z dnia 11 marca 2016 r. o zmianie ustawy -Kodeks postępowania karnego oraz niektórych innych ustaw (Dz.U. z 2016 r., poz. 437), czy też regułą określoną w art. 27 ustawy z dnia 27 września 2013 r. o zmianie ustawy -

¹ Niniejszy artykuł powstał w ramach projektu badawczego pt. „Czy polski model postępowania odwoławczego w sprawach karnych jest rzetelny?” (konkurs „OPUS 8”) finansowanego przez Narodowe Centrum Nauki zgodnie z umową nr UMO-2014/15/B/HS5/02689.

² Projekt badawczy „Model rzetelnego postępowania odwoławczego w polskim procesie karnym”, program OPUS 8, panel HS5_4 prawo karne, finansowanego ze środków Narodowego Centrum Nauki, kierownik projektu: prof. zw. dr hab. Cezary Kulesza.

Kodeks postępowania karnego oraz niektórych innych ustaw (Dz.U. z 2013 r., poz. 1247)?” Sąd Najwyższy podjął uchwałę, której nadał moc zasady prawnej. Według jej treści „w sprawach prowadzonych po dniu 14 kwietnia 2016 r., w których akt oskarżenia, wnioski o wydanie wyroku skazującego, wnioski o warunkowe umorzenie postępowania lub wnioski o umorzenie postępowania przygotowawczego i orzeczenie środka zabezpieczającego skierowano do sądu przed dniem 1 lipca 2015 r., zastosowanie znajdują przepisy regulujące przebieg postępowania karnego wprowadzone przez ustawę z dnia 11 marca 2016 r. o zmianie ustawy –Kodeks postępowania karnego oraz niektórych innych ustaw ,Dz. U. z 2016 r., poz. 437, a więc co do zasady -przepisy nowe”. Tym samym zmianie uleg musiały założenia autorów grantu, co do podziału spraw, na te podlegające reżimowi „zwiększonej kontrydiktoryjności” i te prowadzone na podstawie przepisów sprzed 1 lipca 2015 r.

Przedstawione w niniejszym artykule dane aktowe zostały sporządzone w oparciu o dotychczas opracowaną próbę, tj. 98 spraw z apelacji łódzkiej, 140 spraw z apelacji białostockiej i 102 sprawy z apelacji warszawskiej. Dodatkowo poszerzono je o informacje uzyskane w trybie ustawy o dostępie do informacji publicznej w zakresie wskazania czasu trwania postępowań, stabilności orzeczeń sądu I instancji i rodzajów orzeczeń sądu II instancji oraz w zakresie ilości spraw wpływających do sądu apelacyjnego we wskazanych trzech apelacjach - w latach 2007-2016 oraz porównawczo w roku 2017 w przypadku apelacji warszawskiej.

W ramach grantu autorzy zwrócili się również o wypełnienie kwestionariusza anonimowej ankiety dotyczącego rzetelności postępowania odwoławczego do sędziów wydziałów karnych odwoławczych wszystkich sądów powszechnych w kraju. Pytania zawarte w kwestionariuszu (22) dotyczyły oceny dokonanych przez ustawodawcę zmian w procesie karnym odwoławczym. Odpowiedź uzyskano od 143 sędziów, w tym 45 sędziów sądów apelacyjnych oraz 98 sędziów sądów okręgowych. Staż pracy ankietowanych sędziów prezentuje poniższe zestawienie.

Staż pracy w sądzie odwoławczym ³		
Staż	Liczba sędziów	Dane w procentach
mniej niż rok	7	4,90%
od roku do 5 lat	15	10,50%
od 6 do 10 lat	19	13,30%
od 11 do 15 lat	43	30,10%
od 16 do 20 lat	26	18,20%
więcej niż 20 lat	33	23,10%

3 Źródło własne opracowane na podstawie wyników ankiet.

Zgodnie z założeniami grantu badawczego pytania, które znalazły się w ankiecie do badania spraw oraz kwestionariuszach opracowano tak, aby przeanalizować następujące aspekty rzetelnego postępowania odwoławczego:

1) aktywność poszczególnych stron procesowych składających środki odwoławcze i stopień ich uwzględniania przez sądy (efektywność);

2) częstotliwości występowania w praktyce procesowej poszczególnych podstaw odwoławczych i stopień ich uwzględniania przez sądy (z uwzględnieniem trybów konsensualnych);

3) inicjatywy dowodowej stron oraz zakresu postępowania dowodowego przed sądami odwoławczymi;

4) okresu trwania postępowania odwoławczego;

5) kasatoryjności i reformatoryjności w orzecznictwie sądów odwoławczych;

6) wpływu instytucji zakazu *reformationis in peius* na wnoszone środki odwoławcze;

7) stosowania przepisów o obronie formalnej w postępowaniu odwoławczym;

8) wzajemnego sprzężenia między elementami modelu kontrydiktoryjnej rozprawy głównej a postępowaniem odwoławczym;

9) zakresu kognicji sądu odwoławczego;

10) wpływu modelu postępowanie odwoławczego na postępowanie kasacyjne i wznowieniowe mierzony m.in. ilością wniesionych kasacji i wniosków o wznowienie oraz ich skutecznością.

Mając na uwadze temat niniejszego opracowania przytoczenia wymagają dane odnoszące się do okresu trwania postępowania międzyinstancyjnego oraz odwoławczego, inicjatywy dowodowej stron, zakresu postępowania dowodowego przed sądami odwoławczymi, oraz kasatoryjności i reformatoryjności w orzecznictwie sądów odwoławczych. Wobec ostatnich zmian postępowania karnego konieczne będzie także odniesienie się do funkcjonujących w teorii rodzajów mechanizmów korekcyjnych tj. apelacji, rewizji i kasacji.

Analizując mechanizmy korekcyjne obecne w europejskich systemach karnoprosesowych należy wskazać, iż bazują one na elementach modeli: apelacyjnego, kasacyjnego oraz rewizyjnego. Różnią się one stopniem nasilenia cech poszczególnych modeli. Żaden z systemów nie funkcjonuje bowiem w Europie w swojej czystej, teoretycznej postaci. Jako przykład posłużyć tu może polski model postępowania odwoławczego, który jak wskazuje się w literaturze do momentu wprowadzenia „Wielkiej Nowelizacji” miał charakter hybrydowy, łącząc w sobie elementy modelu

apelacyjnego, kasacyjnego i rewizyjnego.⁴ Istota tkwi w proporcjach, w tym, jakie elementy muszą przeważać, aby system najlepiej funkcjonował.

Na potrzeby jednak nakreślenia charakterystycznych elementów każdego z modeli w niniejszym opracowaniu rozważania poświęcone będą analizie teoretycznych rozwiązań prawnych, które w ten sposób uwypuklą cechy ww. modeli. Za A. Kaftalem⁵ należy przyjąć, że określenie systemu odwoławczego uzależnione jest od prześledzenia następujących zagadnień:

- 1) czy kontrola przeprowadzona przez sąd II instancji dotyczy tylko strony prawnej czy też merytorycznej, bądź tylko merytorycznej, czy zarówno prawnej, jak i merytorycznej,
- 2) czy sąd II instancji dokonuje własnych ustaleń faktycznych i w jakim zakresie ma do tego prawo,
- 3) czy sąd odwoławczy przeprowadza postępowanie dowodowe, jeśli tak to, w jakim zakresie i w jakim celu (dla skontrolowania rozumowania sądu I instancji, czy w celu wydania merytorycznego rozstrzygnięcia),
- 4) czy instancja odwoławcza ma prawo do wydania merytorycznego rozstrzygnięcia, czy w razie dostrzeżenia potrzeby zmiany orzeczenia ma wyłącznie możliwość uchylecia zaskarżonego rozstrzygnięcia i przekazania go do ponownego rozpoznania sądowi I instancji,
- 5) czy sąd II instancji orzeka wyłącznie w granicach środka odwoławczego, czy może wyjść poza jego granice i orzec niezależnie od nich, zarówno na korzyść, jak i niekorzyść oskarżonego,
- 6) w jakiej postaci funkcjonuje zasada zakazu *reformationis in peius*.

W polskiej doktrynie przedmiotu przyjmuje się na ogół jednomyślnie poniższe cechy modelu apelacyjnego⁶:

- kontrolę orzeczeń sądowych, zarówno pod względem prawnym jak i merytorycznym,
- prawo sądu, do przeprowadzania postępowania dowodowego oraz czynienia własnych ustaleń faktycznych;
- prawo do wydawania własnego merytorycznego orzeczenia;
- orzekanie w zasadzie w granicach zaskarżenia.

Model kontroli odwoławczej opartej na tych cechach ma duże tradycje. Apelacja była już znana prawu rzymskiemu, a obecnie jej cechy znajdują najpełniej odbicie w procedurze francuskiej. W

4 S. Zabłocki, *Między reformatoryjnością a kasatoryjnością, między apelacyjnością a rewizyjnością* (w:) *Obrońca i pełnomocnik w procesie karnym po 1 lipca 2015 r. Przewodnik po zmianach* (red. P. Wiliński), Warszawa 2015, s. 416-417.

5 A. Kaftal, *System środków odwoławczych (rozważania modelowe)*, Warszawa 1972, s. 58-59.

6 A. Kaftal, *System...*, s. 23-25.

doktrynie pada tu nawet określenie „klasyczości” rozwiązań francuskich.

Modelem korekcyjnym, który może poszczycić się równie długą tradycją jak apelacja jest model kasacyjny. Przeprowadzana w jej ramach kontrola polega na sprawdzeniu orzeczenia wyłącznie pod względem prawnym. Najczęściej kontrola ta jest sprawowana przez najwyższą instancję sądową. Jak wskazuje się w doktrynie nie jest to ponowne sądenie sprawy, ale sądenie zaskarżonego wyroku. Sąd kasacyjny nie orzeka zatem odnośnie *meritum* sprawy, ale bądź uwzględnia kasację i uchyla wyrok bądź ją oddala.

Wśród najważniejszych elementów modelu kasacyjnego znajdują się⁷:

- podstawę kasacji mogą stanowić wyłącznie zarzuty obrazy prawa materialnego lub procesowego;
- niedopuszczalna jest kontrola merytoryczna zaskarżonego orzeczenia, a co za tym idzie, przeprowadzanie tzw. dowodów ścisłych;
- sąd kasacyjny sam nie orzeka, lecz albo kasację oddala, albo zaskarżony wyrok uchyla i przekazuje sprawę do ponownego rozpoznania;
- kasację rozpoznaje się w granicach zaskarżenia, a nawet w granicach zarzutów.

Jak wskazuje, A.Kaftal o ile model apelacyjny jak i kasacyjny stosunkowo łatwo jest wyróżnić na podstawie charakterystycznych elementów ugruntowanych wieloletnią tradycją, o tyle model rewizyjny jest modelem stosunkowo młodym, a przez to mniej znanym historycznie. Jak wskazuje się w literaturze jest systemem prawa germańskiego, obecnie funkcjonującym w niemieckim procesie karnym.⁸ Do głównych cech modelu rewizyjnego należą⁹:

- kontrolę prawną i merytoryczną zaskarżonego orzeczenia;
- uchylenie orzeczenia i przekazanie sprawy do ponownego rozpoznania;
- możliwość orzeczenia co do istoty sprawy, jednak wyłącznie na podstawie ustaleń faktycznych przyjętych w wyroku sądu I instancji, i to w zasadzie wyłącznie na korzyść oskarżonego, i w związku z tym niedopuszczalność przeprowadzania dowodów ścisłych oraz dokonywanie na ich podstawie ustaleń faktycznych;
- orzekanie w granicach zaskarżenia.

Jak zauważono już w literaturze model rzetelnego postępowania odwoławczego konstituują zasady rzetelnego postępowania karnego podobne do tych, jakie obowiązują na rozprawie

7 A. Kaftal, *System*, s. 32-33.

8 Tamże, s. 35.

9 Tamże, s.37-38.

głównej¹⁰. Wśród zasad rzetelnego procesu można wyróżnić zasady ogólne oraz zasady szczególne¹¹. Do ogólnych zasad rzetelnego postępowania odwoławczego należą: prawo do wniesienia odwołanie (dwiinstancyjność postępowania), prawo do rozpoznania sprawy przez niezależny, niezawisły i bezstronny sąd, prawo do równości stron procesowych oraz właśnie prawo do rozpoznania sprawy w rozsądnym terminie. Dla przykładu do szczególnych zasad rzetelnego postępowania odwoławczego należą prawo do korzystania z zarzutów odwoławczych, prawo do wnoszenia i przeprowadzania dowodów przed sądem drugiej instancji, prawo do udziału w rozprawie apelacyjnej, prawo do obrony w postępowaniu odwoławczym. Prawo do rozpoznania sprawy w rozsądnym terminie jest zatem jedną z zasad składających się na zasadę rzetelnego procesu karnego. Wynika ona wprost z brzmienia art. 6 EKPCz¹² i art. 45 Konstytucji RP¹³.

art. 6 EKPCz	art. 45 Konstytucji RP
<p>1. Każdy ma prawo do sprawiedliwego i publicznego rozpatrzenia jego sprawy <u>w rozsądnym terminie</u> przez niezawisły i bezstronny sąd ustanowiony ustawą przy rozstrzygnięciu o jego prawach i obowiązkach o charakterze cywilnym albo o zasadności każdego oskarżenia w wytoczonej przeciwko niemu sprawie karnej. Postępowanie przed sądem jest jawne, jednak prasa i publiczność mogą być wyłączone z całości lub części rozprawy sądowej ze względów obyczajowych, z uwagi na porządek publiczny lub bezpieczeństwo państwowe w społeczeństwie demokratycznym, gdy wymaga tego dobro małoletnich lub gdy służy to ochronie życia</p>	<p>1. Każdy ma prawo do sprawiedliwego i jawnego rozpatrzenia sprawy <u>bez nieuzasadnionej zwłoki</u> przez właściwy, niezależny, bezstronny i niezawisły sąd.</p> <p>2. Wyłączenie jawności rozprawy może nastąpić ze względu na moralność, bezpieczeństwo państwa i porządek publiczny oraz ze względu na ochronę życia prywatnego stron lub inny ważny interes prywatny. Wyrok ogłaszany jest publicznie.</p>

10 C. Kulesza, A. Niegierewicz, *Analysing the fairness of new model of Polish appeal proceedings in the context of delivered research: a comparative perspective*, nieopublikowany.

11 P. Wiliński, *Zakończenie*, [w:] *Rzetelny proces karny*, P. Wiliński (red.), Warszawa 2009, s. 363 -365. A. Niegierewicz, C. Kulesza, I. Urbaniak-Mastalerz, „Rzetelność postępowania odwoławczego w świetle badań aktowych”, *Przegląd Prawno-Ekonomiczny* nr 39 (2/2017).

12 Europejska Konwencja o Ochronie Praw Człowieka i Podstawowych Wolności sporządzona w Rzymie dnia 4 listopada 1950 r., ratyfikowana przez Rzeczpospolitą Polską 7 kwietnia 1993 r., Dz. U. 1993, nr 61, poz. 284.

13 Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r., Dz.U.1997.78.483.

prywatnego stron albo też w okolicznościach szczególnych, w granicach uznanych przez sąd za bezwzględnie konieczne, kiedy jawność mogłaby przynieść szkodę interesom wymiaru sprawiedliwości. (...)

Umieszczenie tej zasady *expressis verbis* w aktach tej rangi świadczy o tym, że stanowi ona jedną z najważniejszych cech czy też elementów składowych uczciwego (rzetelnego) procesu. W literaturze padają kategoryczne stwierdzenia, iż „proces nie jest rzetelny, jeżeli nie zakończy się w rozsądnym terminie”.¹⁴ W tym kontekście konieczność rozpoznania sprawy w rozsądnym terminie najlepiej oddaje stwierdzenie: *Justice delayed is justice denied* (sprawiedliwość nierychliwa jest zaprzeczeniem sprawiedliwości).¹⁵ Taki kategoryczny pogląd przyjął też Europejski Trybunał Praw Człowieka w Strasburgu, stwierdzając, że „wymiar sprawiedliwości sprawowany z opóźnieniami prowadzi przede wszystkim do osłabienia skuteczności sądów i zaufania do nich, jednocześnie podkreślając, że Europejska konwencja o ochronie praw człowieka i podstawowych wolności wymaga od wymiaru sprawiedliwości efektywności i wiarygodności, przez co należy rozumieć także ukończenie postępowania w rozsądnym terminie”.¹⁶ Podobnie wypowiedział się również Sąd Najwyższy, podkreślając, że tylko „postępowanie realizujące wymóg rozpoznania sprawy w „rozsądnym terminie” zapewnia prawidłowe funkcjonowanie wymiaru sprawiedliwości”.¹⁷

Również Międzynarodowy Pakt Praw Obywatelskich i Politycznych¹⁸ (art. 14 ust. 3 lit. c) gwarantuje każdej osobie oskarżonej o popełnienie przestępstwa rozprawę bez nieuzasadnionej zwłoki. Ustawodawstwo zwykle także nawiązuje do pojęcia rozsądnego terminu rozpoznania sprawy, używając wyrażenia „bez nieuzasadnionej zwłoki”. Wprawdzie nie jest to bezpośrednio zapożyczenie z art. 6 ust. 1 Konwencji, nie mniej jednak jak wskazuje się w literaturze nakaz rozpatrzenia sprawy w rozsądnym terminie jest określeniem synonimicznym w stosunku do zwrotu

14 Cz. Kłak, „Przewlekłość postępowania sądowego” w prawie polskim a obowiązek państwa dotyczący „dobrego rządzenia” w świetle orzecznictwa Europejskiego Trybunału Praw Człowieka, Zeszyty Naukowe nr 852, 2011, s. 99.

15 A.Redelbach, *Sądy a ochrona praw człowieka*, TNOiK, Toruń 1999, s. 279; A. Nousiainen, *Prawo do rzetelnego procesu w świetle Europejskiej Konwencji Praw Człowieka. Koncepcja, doświadczenia fińskie* [w:] *Standardy praw człowieka a polskie prawo karne*, Warszawa 1995, s. 58; A.H. Robertson, *Human Rights in Europe*, Manchester 1973, s. 61; cyt. za Cz. Kłak, „Przewlekłość...”, s. 99.

16 W. Dzięgieł, *Sprawa Proszak przeciwko Polsce* [w:] *Polska wobec europejskich standardów praw człowieka*, red. T. Jasudowicz, TNOiK, Toruń 2001, s. 311-312 oraz cytowane tam orzecznictwo ETPC, cyt. za Cz. Kłak, „Przewlekłość...”, s. 99.

17 Postanowienie SN z 6 października 2006 r., II KO 49/06, LEX nr 202153.

18 Międzynarodowy Pakt Praw Obywatelskich i Politycznych otwarty do podpisu w Nowym Jorku dnia 19 grudnia 1966 r., Dz.U. 1977 nr 38 poz. 167.

„bez nieuzasadnionej zwłoki”¹⁹, a w konsekwencji standardy wynikające z orzecznictwa strasburskiego powinny być odzwierciedlane w praktyce stosowania prawa w Polsce²⁰. Przykładowo art. 2 § 1 pkt 4 kpk oraz art. 397 § 1 k.p.k. nawiązują do pojęcia rozstrzygnięcia sprawy w rozsądnym terminie/wydania orzeczenia w rozsądnym terminie, a art. 348 kpk wymaga, aby wyznaczenie i przeprowadzenie rozprawy nastąpiło bez nieuzasadnionej zwłoki. W doktrynie przyjmuje się, że poprzez zawarcie w ustawach tego typu sformułowań „w rozsądnym terminie”, „bez nieuzasadnionej zwłoki”, czy „bez zbędnej zwłoki”, możliwe jest w procesie urzeczywistnienie zasady szybkości i ekonomii postępowania,²¹ a szybkość, sprawność i efektywność są jednymi z podstawowych wartości sądowego stosowania prawa, jak też warunkami skuteczności prawa w ogóle²². Nie może być mowy o skuteczności prawa, gdy „wikła ono zainteresowanego w przewlekłe długotrwałe procesy i mimo nakładu energii i środków finansowych nie przynosi mu żadnego pożytku”²³. W interesie państwa i obywateli jest zapewnienie jednostce wszelkie warunków do szybkiego i sprawnego rozpoznania sprawy. Nie można jednak popaść w skrajności i uwzględnienie postulatu szybkości i sprawności postępowania musi pozostawać w zgodzie z prawdą obiektywną oraz innymi zasadami prawa – prawem do sądu, do obrony. Europejski Trybunał Praw Człowieka w wyroku z dnia 12 października 1992 r. w sprawie Boddaert v. Belgia wskazał bowiem, iż „szybkość orzekania nie może stanowić przeszkody we właściwym funkcjonowaniu wymiaru sprawiedliwości”²⁴.

Powyższe akty prawne nie definiują legalnie pojęć „rozpoznania sprawy bez nieuzasadnionej zwłoki/w rozsądnym terminie”. Żaden z nich nie określa też kryteriów, na podstawie których możliwe byłoby ocenienie, czy w danym postępowaniu nie doszło do przewlekłości. Takie rozwiązanie zdaje się być jednak oczywiste, gdyż trudno byłoby sobie wyobrazić zdefiniowanie normy o takim stopniu ogólności, ujętej w aktach normatywnych o najwyższej mocy prawnej (Konstytucja RP, Europejska Konwencja o Ochronie Praw Człowieka i Podstawowych Wolności)²⁵. Podobnie w tej sprawie milczy ustawa z dnia 17 czerwca 2004 r. o skardze na naruszenie prawa strony do rozpoznania sprawy w postępowaniu sądowym bez nieuzasadnionej zwłoki²⁶, mimo iż przewiduje mechanizmy gwarantujące stronie dochodzenie swoich praw w

19 W. Daszkiewicz, *Prawo karne procesowe. Zagadnienia ogólne*, t. I, Poznań 1999, s. 118; M. Balcerzak, B. Gronowska, (w:) B. Gronowska, T. Jasudowicz, M. Balcerzak, M. Lubiszewski, R. Mizerski, *Prawa człowieka i ich ochrona*, Toruń 2005, s. 278; cyt. za Cz. Kłak, „Przewlekłość...”, s. 118.

20 G. Gonera, *Przewlekłość postępowania w sprawach cywilnych*, „Przeгляд Sądowy” 2005, nr 11-12, s. 15.

21 T. Grzegorzczak, J. Tylman, *Polskie postępowanie karne*, Lexis Nexis, Warszawa 2008, s. 169.

22 Cz. Kłak, „Przewlekłość...”, s. 101.

23 Z. Czeszejko-Sochacki, *Prawo do sądu w Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej (ogólna charakterystyka)*, Państwo i Prawo 1997, nr 11–12.

24 Wyrok ETPC z dnia 12 października 1992 r. w sprawie Boddaert v. Belgia, publikacja na stronie www.echr.coe.

25 K. Gonera, *Przewlekłość...*, s. 14.

26 Dz. U. z 2004 r., Nr 179, poz. 1843.

momencie przewlekłości postępowania. Zgodnie z art. 2 ust. 1 ww. ustawy strona może wnieść skargę o stwierdzenie, że w postępowaniu, którego skarga dotyczy, nastąpiło naruszenie jej prawa do rozpoznania sprawy bez nieuzasadnionej zwłoki, jeżeli postępowanie w tej sprawie trwa dłużej, niż to konieczne do wyjaśnienia tych okoliczności faktycznych i prawnych, które są istotne dla rozstrzygnięcia sprawy (przewlekłość postępowania). Dla stwierdzenia, czy w sprawie doszło do przewlekłości postępowania, należy w szczególności ocenić terminowość i prawidłowość czynności podjętych przez sąd w celu wydania rozstrzygnięcia kończącego postępowanie w sprawie albo czynności podjętych przez prokuratora prowadzącego lub nadzorującego postępowanie przygotowawcze w celu zakończenia postępowania przygotowawczego lub czynności podjętych przez sąd lub komornika sądowego w celu przeprowadzenia i zakończenia sprawy egzekucyjnej albo innej sprawy dotyczącej wykonania orzeczenia sądowego. Dokonując tej oceny, uwzględnia się łączny dotychczasowy czas postępowania od jego wszczęcia do chwili rozpoznania skargi, niezależnie od tego, na jakim etapie skarga została wniesiona, a także charakter sprawy, stopień faktycznej i prawnej jej zawichości, znaczenie dla strony, która wniosła skargę, rozstrzygniętych w niej zagadnień oraz zachowanie się stron, a w szczególności strony, która zarzuciła przewlekłość postępowania. Ustawa ta odwołuje się zatem do przesłanek obiektywnych, określając kryteria dla oceny, czy w danym postępowaniu doszło do przewlekłości postępowania.²⁷ Wskazane powyżej ustawowe kryteria nawiązują do utrwalonego orzecznictwa Europejskiego Trybunału Praw Człowieka w Strasburgu²⁸, zgodnie z którym rozsądny termin postępowania musi być oceniany w świetle okoliczności danej sprawy i w odniesieniu do następujących okoliczności: złożoności sprawy, postępowania skarżącego i właściwych organów władzy oraz znaczenia przedmiotu sporu dla skarżącego²⁹.

27 Postanowienie SA w Katowicach z dnia 8 grudnia 2004 r., II AKo 156/04, KZS 2005, nr 6, poz. 104; postanowienie NSA z dnia 23 listopada 2004 r., OPP 52/04, Wokanda 2005, nr 7–8, s. 72.

28 M. A. Nowicki, Wokół Konwencji Europejskiej, Kantor Wydawniczy Zakamycze, Kraków 2002, s. 207. cyt. za Cz. Kłak, „Przewlekłość...”, s. 117.

29 zob wyrok ETPC z dnia 5 października 2005 r. w sprawie Kruk v. Polska, nr skargi 67690/01, publikacja na stronie www.ms.gov.pl; wyrok ETPC z dnia 4 października 2005 r. w sprawie Sibilski v. Polska, nr skargi 64207/01, LEX nr 157611; wyrok ETPC z dnia 31 maja 2005 r. w sprawie Hefková v. Słowacja, nr skargi 57237/00, LEX nr 151102; wyrok ETPC z dnia 14 września 2004 r. w sprawie Marszał v. Polska, nr skargi 63391/00, publikacja na stronie www.ms.gov.pl; wyrok ETPC z dnia 21 grudnia 2004 r. w sprawie Dańczak v. Polska, nr skargi 57468/00, publikacja na stronie www.ms.gov.pl; wyrok ETPC z dnia 28 września 2004 r. w sprawie Durasik v. Polska, nr skargi 6735/03, publikacja na stronie www.ms.gov.pl; wyrok ETPC z dnia 30 stycznia 2003 r. w sprawie Kubiszyn v. Polska, nr skargi 37437/97, LEX nr 56983; wyrok ETPC z dnia 30 kwietnia 2002 r. w sprawie Jagiełło v. Polska, nr skargi 61437/00, LEX nr 52956; wyrok ETPC z dnia 21 września 2000 r. w sprawie Wojnowicz v. Polska, nr skargi 33082, LEX nr 42006; wyrok ETPC z dnia 11 lipca 2000 r. w sprawie Trzaska v. Polska, nr skargi 25792/94, LEX nr 40798; wyrok ETPC z dnia 13 lipca 1999 r. w sprawie Gontarska v. Polska, nr skargi 29944/96, LEX nr 41104; wyrok ETPC z dnia 30 października 1998 r. w sprawie Styranowski v. Polska, nr skargi 28616/95, LEX nr 40785; decyzja EKPC z dnia 3 grudnia 1997 r. w sprawie Owczarz v. Polska, nr skargi 27506/95, LEX nr 41049; decyzja EKPC z dnia 26 lutego 1997 r. w sprawie Krupiński v. Polska, nr skargi 27382/95, LEX nr 41003; decyzja

Ustawa z dnia 11 marca 2016 r.³⁰ w zakresie postępowania odwoławczego pozostawiła zasadnicze rozwiązania modelu tego postępowania obowiązujące od 1 lipca 2015 r. Zmianom uległy tylko wybrane zagadnienia takie jak np. art. 427 kpk (uchylenie § 4 odnoszącego się do zakazu stawiania zarzutów o charakterze dowodowym skorelowanym z art. 167 kpk w poprzednim brzmieniu) czy też art. 452 § 2 kpk (oddalenie wniosku dowodowego z uwagi na niecelowość przeprowadzania dowodu w instancji odwoławczej w przypadku istnienia przesłanek do uchylenia orzeczenia). Założeniem następujących po sobie nowelizacji było skupienie się na zasadzie reformatoryjnego orzekania przez sąd II instancji. Ustawodawca odszedł od istotnych cech rewizyjnego modelu postępowania odwoławczego na rzecz modelu apelacyjnego poprzez umożliwienie sądowi odwoławczemu zmiany wyroku na niekorzyść oskarżonego w przypadku zmiany ustaleń faktycznych dokonanych przez sąd I instancji³¹. Takie zabiegi miały w dużej mierze usprawnić postępowanie, przede wszystkim skrócić czas trwania. Zmiany wprowadzone w 2016 r. nie spowodowały zatem odejścia od modelu reformatoryjnego orzekania w instancji odwoławczej, ale utrzymały kierunek, w którym zmierzał ustawodawca. „Istotnie zmieniło się jednak otoczenie dla tych rozwiązań, stawiając pytanie o możliwość efektywnego funkcjonowania apelacyjnego modelu kontroli odwoławczej w warunkach inkwizycyjności”³². Osią tych rozwiązań jest art. 437 § 2 kpk (w brzmieniu nadanym ustawą z 20.02.2015 r.), który ograniczył możliwości wydawania przez sąd II instancji orzeczeń kasatoryjnych.

Brzmienie art. 437 kpk przed zmianami	Brzmienie art. 437 kpk po zmianach
§ 1. Po rozpoznaniu środka odwoławczego sąd orzeka o utrzymaniu w mocy, zmianie lub uchyleniu zaskarżonego orzeczenia w całości lub w części. Dotyczy to odpowiednio rozpoznania środka odwoławczego od uzasadnienia orzeczenia.	§ 1. Po rozpoznaniu środka odwoławczego sąd orzeka o utrzymaniu w mocy, zmianie lub uchyleniu zaskarżonego orzeczenia w całości lub w części. Dotyczy to odpowiednio rozpoznania środka odwoławczego od uzasadnienia orzeczenia.
§ 2. Jeżeli pozwalają na to zebrane dowody, sąd odwoławczy zmienia zaskarżone orzeczenie,	§ 2. Sąd odwoławczy zmienia zaskarżone orzeczenie, orzekając odmiennie co do istoty,

EKPC z dnia 26 lutego 1997 r., w sprawie Zawoluk v. Polska, nr skargi 27092/95, LEX nr 41002.

30 Ustawa z 11.03.2016 r. o zmianie ustawy – Kodeks postępowania karnego oraz niektórych innych ustaw, Dz. U. poz. 437.

31 S. Zabłocki, *Między ...*, s. 416-433.

32 S. Steinborn, Wstęp [w:] *Postępowanie odwoławcze w procesie karnym - u progu nowych wyzwań*, Warszawa 2016, s. 16.

orzekając odmiennie co do istoty, lub uchyla je i umarza postępowanie; w innych wypadkach uchyla orzeczenie i przekazuje sprawę sądowi pierwszej instancji do ponownego rozpoznania; przepis art. 397 stosuje się odpowiednio.	lub uchyla je i umarza postępowanie; w innych wypadkach uchyla orzeczenie i przekazuje sprawę sądowi pierwszej instancji do ponownego rozpoznania. Uchylenie orzeczenia i przekazanie sprawy do ponownego rozpoznania może nastąpić wyłącznie w wypadkach wskazanych w art. 439 § 1, art. 454 lub jeżeli jest konieczne przeprowadzenie na nowo przewodu w całości.
--	---

Brzmienie art. 452 kpk przed zmianami	Brzmienie art. 452 kpk po 1 lipca 2015 r.	Brzmienie art. 452 kpk po 15 kwietnia 2016 r.
<p>§ 1. Sąd odwoławczy nie może przeprowadzić postępowania dowodowego co do istoty sprawy.</p> <p>§ 2. Sąd odwoławczy może jednak w wyjątkowych wypadkach, uznając potrzebę uzupełnienia przewodu sądowego, przeprowadzić dowód na rozprawie, jeżeli przyczyni się to do przyspieszenia postępowania, a nie jest konieczne przeprowadzenie na nowo przewodu w całości lub w znacznej części. Dowód można dopuścić również przed rozprawą.</p>	<p>§ 1. (uchylony)</p> <p>§ 2. Sąd odwoławczy dopuszcza dowody na rozprawie, jeżeli nie jest konieczne przeprowadzenie na nowo przewodu w całości. Dowody można dopuścić również przed rozprawą.</p>	<p>§ 1. (uchylony)</p> <p>§ 2. Sąd odwoławczy oddala wniosek dowodowy, jeżeli przeprowadzenie dowodu przez ten sąd byłoby niecelowe z przyczyn określonych w art. 437 § 2 zdanie drugie.</p>

Jak zauważa C. Kulesza zwiększenie możliwości merytorycznego (reformatoryjnego) orzekania przez sąd odwoławczy może stanowić zagrożenie dla oskarżonego i jego prawa do obrony³³. Inną zasadą, w której podstawy mogą godzić takie rozwiązania jest zasada dwuinstancyjności.

Analizując dane uzyskane z kwestionariuszy ankiet, należy wskazać, że 40,6% sędziów oceniło pozytywnie model postępowania odwoławczego ukształtowany nowelizacjami kodeksu postępowania karnego z 1 lipca 2015 r. i 15 kwietnia 2016 r. w stosunku do poprzedniego modelu obowiązującego do 30 czerwca 2015 roku. 30,8% z ankietowanych wskazało, że ocenia zmiany negatywnie, 28% określiło odpowiedź trudno powiedzieć, a jeden z badanych zaznaczył jednocześnie odpowiedź „negatywnie” i „trudno powiedzieć”. Mając na uwadze powyższe wyniki, należy wskazać, iż bardzo duża liczba ankietowanych nie była w stanie określić, czy ocenia nowy model postępowania odwoławczego pozytywnie czy negatywnie. Tak duża liczba niezdecydowanych osób, które są specjalistami w swojej dziedzinie, wskazuje, że czas obowiązywania zmian procedury karnej był zbyt krótki, aby jednoznacznie ocenić przemodelowanie postępowania karnego w praktyce. Zróżnicowanie poglądów między sędziami pokazuje, że wbrew powszechnej opinii środowisko sędziowskie nie oceniało planowanych zmian jednoznacznie pozytywnie. 71,3% sędziów oceniło wprowadzone zmiany jako istotne dla modelu postępowania odwoławczego (16,1% wskazało, że zmiany nie były istotne, a 12,6% zaznaczyło odpowiedź „trudno powiedzieć”). Zbliżona liczba ankietowanych sędziów wskazała rozszerzenie możliwości prowadzenia postępowania dowodowego przez sąd odwoławczy jako pozytywną (44,8%) i negatywną zmianę (44,1%). Jeden z sędziów zaznaczył odpowiedź „trudno powiedzieć”. Uzyskany wynik jest zastanawiający i prowadzi do wniosku, iż sędziowie są podzieleni w opiniach o nowo funkcjonującym modelu odwoławczym i przysługującym im kompetencjom dowodowym. Większość jednak uznaje, że mają oni wystarczające możliwości prowadzenia postępowania dowodowego (73,4%). Tylko 19,6% ankietowanych odpowiedziało, iż ich kompetencje w tym zakresie są zbyt małe, a 6,3% miała trudności z ustosunkowaniem się do tego pytania (1 ankietowany nie wypowiedział się w żaden sposób na ten temat). Na pytanie, czy Pani/Pana zdaniem sądy odwoławcze wykorzystują rozszerzone możliwości prowadzenia postępowania dowodowego? ankietowani odpowiedzieli w większości twierdząco (69,9%). 9,1% stwierdziło, iż sądy nie wykorzystują im przyznanych kompetencji, a 21% nie umiała się odnieść do tej kwestii.

³³ C. Kulesza, *Apelacja po nowelizacji – rozważania modelowe*, [w:] *Postępowanie karne po nowelizacji z dnia 11 marca 2016 r.*, red. A. Lach, Warszawa 2017, s. 256.

Interesujący okazał się rozkład odpowiedzi na pytanie, jak często Pani/Pana zdaniem istnieje potrzeba występowania przez sąd odwoławczy z inicjatywą dowodową? 3,5% wskazało odpowiedź „bardzo często”, 33,6 % „często”, 54,5% „rzadko”, a 8,4% „bardzo rzadko”. Powyższe zestawienie pozostaje w sprzeczności z odpowiedziami na wcześniejsze pytanie dotyczące wykorzystywania przez sąd odwoławczy możliwości prowadzenia postępowania dowodowego. Zatem ankietowani jednocześnie w przeważającej mierze wskazali, że sądy odwoławcze wykorzystują dane im kompetencje w prowadzeniu postępowania dowodowego, jak również w największym odsetku odpowiedzieli, iż sądy te rzadko występują z inicjatywą dowodową. Podobnie sędziowie odpowiedzieli na pytanie o przydatność inicjatywy dowodowej stron w postępowaniu odwoławczym. Najczęściej padała odpowiedź „rzadko” (66,4%). Pozostali ankietowani (2,1%) wskazali inicjatywę stron za bardzo często przydatną do rozstrzygnięcia sprawy, 14,7% za często przydatną a 16,8% za bardzo rzadko przydatną.

Analizując akta spraw i opracowane na ich podstawie ankiety, należy przytoczyć dane odnoszące się czasu trwania postępowania odwoławczego. To czas trwania postępowania ma bowiem ma bezpośrednie przełożenie na realizację zasady rozpoznania sprawy w rozsądnym terminie, a pośrednio zasady rzetelnego procesu karnego. Jak wskazali C. Kulesza i A. Niegierewicz „analizując czas trwania postępowania za pomocą badań ilościowych, a zatem w formie liczbowej, nie należy jednak zapominać o czynnikach, które mogą wpływać na ten czas, a mianowicie stopień skomplikowania sprawy, zachowanie się oskarżonego i sposób procedowania organów procesowych, czy też stopień uciążliwości toczącego się postępowania dla oskarżonego”.

Czas trwania postępowania międzyinstancyjnego na obszarze badanych apelacji w latach 2007-2016 ³⁴				
Czas trwania	do 2 miesięcy	powyżej 2 miesięcy do 3 miesięcy	powyżej 3 miesięcy do 6 miesięcy	powyżej 6 miesięcy
Apelacja łódzka (2748 spraw)	21%	41%	28%	9%
Apelacja białostocka (2453 spraw)	53%	32%	14%	2%
Apelacja warszawska	13%	39%	36%	12%

34

C. Kulesza, A. Niegierewicz, *Analysing the fairness of new model of Polish appeal proceedings in the context of delivered research: a comparative perspective*, nieopublikowany.

(4364 spraw)				
Średnio	29%	37%	26%	8%

W ramach grantu badawczego uzyskano również informację odnośnie okresu trwania postępowania międzyinstancyjnego w apelacji warszawskiej za rok 2017. Na tej podstawie możliwe stało się zatem porównanie średniego okresu trwania tego postępowania w latach 2007 - 2016 do okresu z roku 2017.

Czas trwania postępowania międzyinstancyjnego na obszarze badanych apelacji w latach 2007-2016 oraz w 2017 roku ³⁵				
Czas trwania	do 2 miesięcy	powyżej 2 miesięcy do 3 miesięcy	powyżej 3 miesięcy do 6 miesięcy	powyżej 6 miesięcy
W latach 2007-2016 (4364 spraw)	13%	39%	36%	12%
W 2017 roku (470 spraw)	14%	34%	36%	16%

Szczegółowe dane uzyskane odnośnie apelacji łódzkiej pozwoliły autorom grantu na dokładne prześledzenie czasu trwania postępowania międzyinstancyjnego w latach 2014-2016. Analiza ta jest o tyle istotna, gdyż lata te są newralgicznym czasem dla procedury karnej i jej modelowych zmian.

Czas trwania postępowania międzyinstancyjnego w apelacji łódzkiej w latach 2014-2016 ³⁶				
Czas trwania	do 2 miesięcy	powyżej 2 miesięcy do 3 miesięcy	powyżej 3 miesięcy do 6 miesięcy	powyżej 6 miesięcy
2014	16%	38%	34%	12%

35

C. Kulesza, A. Niegierewicz, *Analysing the fairness of new model of Polish appeal proceedings in the context of delivered research: a comparative perspective*, nieopublikowany.

36

C. Kulesza, A. Niegierewicz, *Analysing the fairness of new model of Polish appeal proceedings in the context of delivered research: a comparative perspective*, nieopublikowany.

(325 spraw)				
2015 (288 spraw)	15%	42%	31%	12%
2016 (317 spraw)	21%	41%	28%	9%

Dla kontroli rzetelności procesu i rozpoznania sprawy w rozsądnym terminie istotnymi danymi są również czas rozpoznania spraw od momentu ich wpływu do sądu odwoławczego do chwili wyznaczenia pierwszego posiedzenia/rozprawy (w większości spraw wydawane jest wtedy orzeczenie kończące sprawę). Wobec uzyskania informacji w zakresie trwania postępowania odwoławczego w apelacji warszawskiej oraz białostockiej w latach 2007-2016, możliwe stało się porównanie tych okresów w poniższej tabeli.

Czas trwania postępowania odwoławczego w apelacji białostockiej i warszawskiej w latach 2007-2016 ³⁷						
Czas trwania	do 1 miesiąca	powyżej 1 miesiąca do 2 miesięcy	powyżej 2 miesięcy do 3 miesięcy	powyżej 3 miesięcy do 4 miesięcy	powyżej 4 miesięcy do 6 miesięcy	powyżej 6 miesięcy
Apelacja białostocka (2432 sprawy)	15%	57%	19%	6%	3%	1%
Apelacja warszawska (4336 spraw)	15%	54%	24%	6%	1,7%	0,3%

Podsumowując powyższe dane, postępowanie międzyinstancyjne w badanych apelacjach z reguły trwało od 2 do 6 miesięcy, zaś postępowanie odwoławcze od 1 miesiąca do 3 miesięcy. Łącznie oba te postępowania trwały od 3 miesięcy do 9 miesięcy. Co więcej, analizując sprawy w apelacji białostockiej, należy wskazać, że sama czynność przekazywania akt między sądami okręgowymi i apelacyjnymi przebiegała bardzo sprawnie, nie powodując w tym zakresie opóźnień

37

C. Kulesza, A. Niegierewicz, *Analysing the fairness of new model of Polish appeal proceedings in the context of delivered research: a comparative perspective*, nieopublikowany.

czy przewlekłości postępowania.

Inicjatywa dowodowa stron oraz zakres postępowania dowodowego przeprowadzonego przed sądem odwoławczym mają również wpływ na czas trwania postępowania odwoławczego, a zatem bezpośrednio na realizację zasady rozpoznania sprawy w rozsądnym terminie i pośrednio zasady rzetelnego procesu. Obraz prowadzonego postępowania dowodowego przed sądem II instancji określa też model postępowania odwoławczego obowiązującego w danym systemie prawnym, bowiem „to w jakim zakresie sąd odwoławczy sam ustala fakty, dokonuje wykładni prawa czy ocenia konsekwencje faktów już ustalonych, pozostaje w ścisłej zależności z modelem”³⁸. Inicjatywę dowodową stron oraz sądu w badanych w ramach grantu sprawach przedstawia poniższa tabela³⁹.

	Apelacja łódzka		Apelacja białostocka		Apelacja warszawska		Razem	
	przed 15.04. 2016	po 15.04. 2016	przed 15.04. 2016	po 15.04. 2016	przed 15.04. 2016	po 15.04. 2016	przed 15.04. 2016 (175 spraw, 279 apelacji)	po 15.04. 2016 (116 spraw, 158 apelacji)
obrońca	8	6	41	3	10	10	59	19
oskarżony	1	0	2	2	2	2	5	4
oskarżyciel publiczny	0	0	0	0	0	1	0	1
oskarżyciel posiłkowy	0	0	0	0	0	0	0	0
pełnomocnik oskarżyciela posiłkowego	0	0	1	1	1	1	2	2
razem	9	6	44	6	13	14	66	26
z urzędu	1	0	2	1	0	0	3	1

38

P. Hofmański, S. Zabłocki, *Dowodzenie w postępowaniu apelacyjnym i kasacyjnym – kwestie modelowe* (w:) *Funkcje procesu karnego. Księga jubileuszowa Profesora Janusza Tylmana*, T. Grzegorzczak (red.), Warszawa 2011, s. 467-468.

39

C. Kulesza, A. Niegierewicz, *Analysing the fairness of new model of Polish appeal proceedings in the context of delivered research: a comparative perspective*, nieopublikowany.

Przebieg postępowania dowodowego (decyzje sądu odnośnie wniosków dowodowych) prowadzonego przed sądem II instancji obrazuje zaś poniższa tabela⁴⁰.

		Apelacja łódzka		Apelacja białostocka		Apelacja warszawska		Razem	
		przed 15.04. 2016	po 15.04. 2016	przed 15.04. 2016	po 15.04. 2016	przed 15.04. 2016	po 15.04. 2016	przed 15.04. 2016 (175 spraw, 279 apelacji)	po 15.04. 2016 (116 spraw, 158 apelacji)
uwzględnienie		5	6	9	2	6	10	20	18
oddalenie	art. 170 kpk	2	2	10	3	6	7	18	12
	art. 427 § 3 kpk	1	0	0	0	0	0	1	0
	art. 452 § 2 kpk	0	4	0	0	0	0	0	4
	inne	1	0	8	0	1	2	10	2
brak danych		0	0	12	0	1	0	13	0
liczba wniosków		9	12	39	5	14	19	62	36

Dane odnośnie stabilności orzeczeń w apelacjach łódzkiej i warszawskiej przedstawione zostały w poniższej tabeli⁴¹.

Stabilność orzeczeń sądu I instancji			
rodzaj rozstrzygnięcia	apelacja łódzka	apelacja warszawska	Razem
utrzymanie w mocy	70,95% (420 spraw)	62,5 %	66,07 % (925 spraw)

40

C. Kulesza, A. Niegierewicz, *Analysing the fairness of new model of Polish appeal proceedings in the context of delivered research: a comparative perspective*, nieopublikowany.

41

C. Kulesza, A. Niegierewicz, *Analysing the fairness of new model of Polish appeal proceedings in the context of delivered research: a comparative perspective*, nieopublikowany.

			(505 spraw)	
zmiana orzeczenia	na niekorzyść oskarżonego	15 spraw	163 sprawy	18,13% (254 sprawy)
	na korzyść oskarżonego	72 sprawy		
	uniewinnienie	4 sprawy		
uchylenie zaskarżonego orzeczenia i przekazanie sprawy do ponownego rozpoznania przez sąd I instancji		74 spraw	121 spraw	13,92% (195 spraw)
inne rozstrzygnięcia		7 spraw	19 spraw	1,85% (26 spraw)
razem		592 spraw	808 spraw	1400 spraw

Nie budzi wątpliwości, iż prawo do rozstrzygnięcia sprawy bez nieuzasadnionej zwłoki jest jednym z najważniejszych standardów gwarantowanych w państwach prawa. Stanowi ono również nieodłączny element konstytucyjnego prawa do sądu oraz składową rzetelnego modelu postępowania karnego. Prawo do sądu traktowane jest jako jedno z podstawowych praw człowieka, zatem powinno być jak najpełniej realizowane na płaszczyźnie proceduralnej. Sprawność postępowania gwarantuje bowiem skuteczną ochronę jednostki, a jego przewlekłość prowadzi do patologii systemowych. Nie można jednak zapominać, iż jak napisał C. Kulesza⁴², „czas w procedurze karnej jest ważnym, lecz nie najważniejszym determinantem wpływającym na model procesu karnego”. Na każdym etapie sprawy, przy wykładni pojęcia „w rozsądnym” terminie należy mieć na uwadze inne okoliczności niż tylko szybkość postępowania. Prawo do rozpoznania sprawy w rozsądnym terminie nie może stać w sprzeczności z innymi ogólnymi i szczególnymi zasadami rzetelnego procesu karnego ani innymi podstawowymi zasadami procesowymi, takimi jak prawo do obrony, zasada prawdy materialnej, zasada dwuinstancyjności, czy też ochrony praw pokrzywdzonego. W przypadku takich konfliktów zasada rozpoznania sprawy w rozsądnym terminie nie może być przedkładana nad inne zasady. Przenosząc powyższe na grunt rzetelnego modelu postępowania odwoławczego, należy mieć na uwadze, że dalsza ewolucja tego modelu nie może podążać kosztem innych gwarancji praw uczestników. Głębokie zmiany, jakie przeszło w ostatnich latach postępowanie odwoławcze, miały na celu przyspieszenie i usprawnienie postępowania karnego. Narzędziem do urzeczywistnienia tych założeń było poszerzenie możliwości

42

C. Kulesza, Rozstrzygnięcie sprawy karnej w rozsądnym czasie jako gwarancja rzetelnego procesu (uwagi na tle prawno-porównawczym), BSP 2010, vol. VII, s. 295.

prowadzenia postępowania dowodowego przed sądem II instancji oraz reformatoryjnego orzekania przez sądy odwoławcze.

Analizując wyniki badań przeprowadzonych w ramach grantu w apelacjach białostockiej, warszawskiej i łódzkiej, należy wysnuć poniższe wnioski.

1. Mimo poszerzonego zakresu postępowania dowodowego przed sądem II instancji, strony oraz organy postępowania rzadko korzystają z inicjatywy dowodowej.

2. W przypadku wykorzystania inicjatywy dowodowej przed sądem II instancji, przeprowadzone dowody rzadko były przydatne do wydania ostatecznego rozstrzygnięcia.

3. Mimo założenia, że powyższe zmiany były istotnymi dla obowiązującego modelu postępowania karnego, wśród sędziów brak jest jednoznacznej oceny, czy są one zmianami pozytywnymi czy negatywnymi.

4. Postępowanie toczące się przed sądami odwoławczymi trwa od 3 do 9 miesięcy, mimo iż w większości spraw orzeczenie kończące sprawę zapadło na pierwszym posiedzeniu/rozprawie. Wskazuje to na stosunkowo długi czas oczekiwania na rozpoznanie sprawy.

5. Zmiany modelu postępowania odwoławczego nie wpłynęły w istotny sposób na długość postępowania przez sądem II instancji. Mimo rozszerzenia postępowania dowodowego przed sądem II instancji czas trwania postępowania odwoławczego nie wydłużył się.

6. Na etapie przekazywania akt pomiędzy sądami I i II instancji w badanych sprawach nie dochodziło do przewlekłości postępowania.

Podsumowując, zmniejszenie liczby uchylanych orzeczeń i przekazywania spraw do ponownego rozpatrzenia sądowni I instancji na pewno wpłynęło na przyspieszenie rozpoznania spraw, a zatem na realizację prawa do rozpoznania sprawy w rozsądnym terminie i urzeczywistnienie zasady rzetelnego procesu. Poprzez wprowadzenie zmian (rozszerzenie zakresu postępowania dowodowego) w postępowaniu odwoławczym mogłoby się wydawać, że wydłuży się stosunkowo czas trwania tego postępowania. Takie zjawisko jednak nie miało miejsca. Czas trwania postępowania odwoławczego jak wskazywano wyżej nie wydłużył się.

BIBLIOGRAFIA

1. LITERATURA:

- 1) Balcerzak M., Gronowska B., (w:) B. Gronowska, T. Jasudowicz, M. Balcerzak, M. Lubiszewski, R. Mizerski, *Prawa człowieka i ich ochrona*, Toruń 2005, s. 278
- 2) Czeszejko-Sochacki Z., *Prawo do sądu w Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej (ogólna charakterystyka)*, Państwo i Prawo 1997, nr 11–12.
- 3) Daszkiewicz W., *Prawo karne procesowe. Zagadnienia ogólne*, t. I, Poznań 1999, s. 118;
- 4) Dzięgieł W., *Sprawa Proszak przeciwko Polsce* [w:] *Polska wobec europejskich standardów praw człowieka*, red. T. Jasudowicz, TNOiK, Toruń 2001, s. 311-312
- 5) Gonera G., *Przewlekłość postępowania w sprawach cywilnych*, „Przełęcz Sądowy” 2005, nr 11-12, s. 15.
- 6) Grzegorzczak T., Tylman J., *Polskie postępowanie karne*, Lexis Nexis, Warszawa 2008, s. 169.
- 7) Hofmański P., Zabłocki S., *Dowodzenie w postępowaniu apelacyjnym i kasacyjnym – kwestie modelowe* (w:) *Funkcje procesu karnego. Księga jubileuszowa Profesora Janusza Tylmana*, T. Grzegorzczak (red.), Warszawa 2011, s. 467-468.
- 8) Kłak Cz., „Przewlekłość postępowania sądowego” w prawie polskim a obowiązek państwa dotyczący „dobrego rządzenia” w świetle orzecznictwa Europejskiego Trybunału Praw Człowieka, *Zeszyty Naukowe* nr 852, 2011, s. 99.
- 9) Kulesza C., *Apelacja po nowelizacji – rozważania modelowe*, [w:] *Postępowanie karne po nowelizacji z dnia 11 marca 2016 r.*, red. A. Lach, Warszawa 2017, s. 256.
- 10) Kulesza C., Niegierewicz A., *Analysing the fairness of new model of Polish appeal proceedings in the context of delivered research: a comparative perspective*, nieopublikowany.
- 11) Kulesza C., *Rozstrzygnięcie sprawy karnej w rozsądnym czasie jako gwarancja rzetelnego procesu (uwagi na tle prawnoporównawczym)*, BSP 2010, vol. VII, s. 295.
- 12) Niegierewicz A., Kulesza C., Urbaniak-Mastalerz I., „Rzetelność postępowania odwoławczego w świetle badań aktowych”, *Przełęcz Prawno-Ekonomiczny* nr 39 (2/2017).
- 13) Nousiainen A., *Prawo do rzetelnego procesu w świetle Europejskiej Konwencji Praw Człowieka. Koncepcja, doświadczenia fińskie* [w:] *Standardy praw człowieka a polskie prawo karne*, Warszawa 1995, s. 58;
- 14) Nowicki M.A., *Wokół Konwencji Europejskiej*, Kantor Wydawniczy Zakamycze, Kraków 2002, s. 207. cyt. za Cz. Kłak, „Przewlekłość...”, s. 117.
- 15) Redelbach A., *Sądy a ochrona praw człowieka*, TNOiK, Toruń 1999, s. 279;
- 16) Robertson A.H., *Human Rights in Europe*, Manchester 1973, s. 61;
- 17) Steinborn S., *Wstęp* [w:] *Postępowanie odwoławcze w procesie karnym - u progu nowych wyzwań*, Warszawa 2016, s. 16.
- 18) Wiliński P., *Zakończenie*, [w:] *Rzetelny proces karny*, P. Wiliński (red.), Warszawa 2009, s. 363 -365.
- 19) Zabłocki S., *Między reformatoryjnością a kasatoryjnością, między apelacyjnością a rewizyjnością* (w:) *Obrońca i pełnomocnik w procesie karnym po 1 lipca 2015 r. Przewodnik po zmianach* (red. P. Wiliński), Warszawa 2015, s. 416-417.

2. ORZECZNICTWO:

- 1) Wyrok ETPC z dnia 5 października 2005 r. w sprawie Kruk v. Polska, nr skargi 67690/01, publikacja na stronie www.ms.gov.pl;
- 2) Wyrok ETPC z dnia 4 października 2005 r. w sprawie Sibilski v. Polska, nr skargi 64207/01, LEX nr 157611;

- 3) Wyrok ETPC z dnia 31 maja 2005 r. w sprawie Hefková v. Słowacja, nr skargi 57237/00, LEX nr 151102;
- 4) Wyrok ETPC z dnia 14 września 2004 r. w sprawie Marszał v. Polska, nr skargi 63391/00, publikacja na stronie www.ms.gov.pl;
- 5) Wyrok ETPC z dnia 21 grudnia 2004 r. w sprawie Dańczak v. Polska, nr skargi 57468/00, publikacja na stronie www.ms.gov.pl;
- 6) Wyrok ETPC z dnia 28 września 2004 r. w sprawie Durasik v. Polska, nr skargi 6735/03, publikacja na stronie www.ms.gov.pl;
- 7) Wyrok ETPC z dnia 30 stycznia 2003 r. w sprawie Kubiszyn v. Polska, nr skargi 37437/97, LEX nr 56983;
- 8) Wyrok ETPC z dnia 30 kwietnia 2002 r. w sprawie Jagiełło v. Polska, nr skargi 61437/00, LEX nr 52956;
- 9) Wyrok ETPC z dnia 21 września 2000 r. w sprawie Wojnowicz v. Polska, nr skargi 33082, LEX nr 42006;
- 10) Wyrok ETPC z dnia 11 lipca 2000 r. w sprawie Trzaska v. Polska, nr skargi 25792/94, LEX nr 40798;
- 11) Wyrok ETPC z dnia 13 lipca 1999 r. w sprawie Gontarska v. Polska, nr skargi 29944/96, LEX nr 41104;
- 12) Wyrok ETPC z dnia 30 października 1998 r. w sprawie Styranowski v. Polska, nr skargi 28616/95, LEX nr 40785;
- 13) Decyzja EKPC z dnia 3 grudnia 1997 r. w sprawie Owczarz v. Polska, nr skargi 27506/95, LEX nr 41049;
- 14) Decyzja EKPC z dnia 26 lutego 1997 r. w sprawie Krupiński v. Polska, nr skargi 27382/95, LEX nr 41003;
- 15) Decyzja EKPC z dnia 26 lutego 1997 r., w sprawie Zawoluk v. Polska, nr skargi 27092/95, LEX nr 41002.
- 16) Wyrok ETPC z dnia 12 października 1992 r. w sprawie Boddaert v. Belgia, publikacja na stronie www.echr.coe.
- 17) Postanowienie SA w Katowicach z dnia 8 grudnia 2004 r., II AKo 156/04, KZS 2005, nr 6, poz. 104; postanowienie NSA z dnia 23 listopada 2004 r., OPP 52/04, Wokanda 2005, nr 7–8, s. 72.
- 18) Postanowienie SN z 6 października 2006 r., II KO 49/06, LEX nr 202153.

3. INNE:

- 1) Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r., Dz.U.1997.78.483.
- 2) Ustawa z 11.03.2016 r. o zmianie ustawy – Kodeks postępowania karnego oraz niektórych innych ustaw, Dz. U. poz. 437.
- 3) Międzynarodowy Pakt Praw Obywatelskich i Politycznych otwarty do podpisu w Nowym Jorku dnia 19 grudnia 1966 r., Dz.U. 1977 nr 38 poz. 167.
- 4) Europejska Konwencja o Ochronie Praw Człowieka i Podstawowych Wolności sporządzona w Rzymie dnia 4 listopada 1950 r., ratyfikowana przez Rzeczpospolitą Polską 7 kwietnia 1993 r., Dz. U. 1993, nr 61, poz. 284.
- 5) Dz. U. z 2004 r., Nr 179, poz. 1843.